

naturalem Philosophiam rejicimus tractandam in controversia circa corporum quantitatem. Eam tamen quæstionem omittere nolumus, utrum finitum ens possit esse majus ac majus sine fine, ita ut repugnet finitum ens omnium possibile maximum. Quamquam prius in sequenti articulo breviter aliud dubium expediendum est relate ad has divisiones entis hactenus disputatas.

Ens finitum et
infinitum creato
et increato
æquivalentia,
intelliguntur
finitum
et infinitum
simpliciter.

Jam quod attinet divisionem entis in finitum et infinitum initio hujus articuli propositam, ea videtur intelligenda de infinito et finito simpliciter seu secundum essentiam. Ens enim finitum et infinitum hoc pacto acceptum æquivalent creato et increato, cæterisque membris præcedentium divisionum.

ARTICULUS II.

Qualis sit divisio hæc entis in increatum et creatum et cætera æquipollentia membra.

Tria possent hic tractari ad expediendam rationem istius divisionis: primum, utrum sit prima; secundum, utrum sit adæquata; tertium, utrum sit univoca, an vero analogæ. Verum hoc ultimum jam alibi resolutum est, cum ostenderetur analogia entis respectu Dei, entiumque creaturarum, itaque duo alia restant nunc brevissime disputanda.

§ I. UTRUM PRÆDICTA DIVISIO SIT OMNIUM PRIMA.

197. Quod prima sit nobilitate in dubium verti nequit; solum autem dubitari potest, num etiam sit prima secundum objectivum ordinem et rationem. Primam omnium divisionem entis ait Paulus Soncinas esse in unum et multa, seu in ens per se et per accidens (1), censetque ita etiam sensisse S. Thomam, cum hæc scripsit: *primo cadit in intellectu ens; secundo, quod hoc ens non est illud ens; et sic secundo apprehendimus divisionem; tertio unum; quarto multitudinem* (2). Et ratio est, quia unum est prima passio adæquata entis ut unum est, etiam prout abstrahit ens a finito et infinito. Ergo prius convenit enti unum, quam quod sit finitum

Varie Auctorum
sententia:

(1) Soncin. *Metaph.*, lib. 10, quæst. 1.

(2) S. Thom., 1^a p., quæst. 11, art. 2 ad 4.um

vel infinitum. Quare etiam alibi scripsit S. Thomas *unum et multa esse de primis differentis entis, secundum quod ens dicitur in unum et multa* (1).

At vero Scotus (2) opinatur priorem hanc esse divisionem entis in finitum et infinitum. Ratio ejus est, quia duo hæc membra contrahunt ens in quantum ens, alia vero, nempe unum et multa, contrahunt ens in quantum unum. Ergo prior est illa divisio quam hæc.

Consequentia patet, quia «sicut prior est ratio entis quam ratio unius, ita etiam prior est divisio, quæ convenit enti ut ens, quam quæ convenit enti ut unum est: illa enim divisio quasi per se primo convenit enti, hæc vero per se secundo...»

«Antecedens vero patet quoad primam partem, quia essentia est, quæ constituit ens, in quantum ens. Ergo prima diversitas essentialium ut sic est etiam prima divisio entis, in quantum ens est. Sed una essentia ut essentia differt ab alia, quatenus alia est tantæ perfectionis essentialis, alia vero majoris vel minoris: et hæc est prima ratio, qua posita et præcisa ab omnibus aliis, manet diversitas essentialium, et illa ablata, non manet. Hoc autem genus diversitatis primo ac per se reperitur inter essentialia infinite perfectam et omnes alias finitas. Ergo prima divisio entis est illa in finitum et infinitum.»

«Altera vero pars antecedentis patet... quia illa duo membra, ut possint dividere ens, oportet, ut æquivalent divisioni entis in unum simpliciter et unum tantum secundum quid, vel in unum per se et unum per accidens», vel etiam in unum indivisum sive actu sive potentia, et divisum actu ac divisum in potentia, seu in unum indivisibile et unum divisibile. At hujusmodi divisio formaliter sumpta, est divisio entis ut unum est (3).

Cæterum Scotus divisionem entis in infinitum et finitum non putavit esse absolute omnium primam, licet priorem docerit divisione entis in unum et multa. Ratio vero est,

(1) S. Thom., 1.^a dist. 24, quæst. 1, art. 3.

(2) 1.^a dist. 8, quæst. 3 et in Quodlib., quæst. 5, art. 1; apud Suarez, disp. 4, *Metaph.*, sect. 8, n. 1.

(3) Suarez, disp. 4, *Metaph.*, sect. 8, n. 1.

quia putavit Scotus divisionem in infinitum et finitum esse divisionem entis perfecti, non tamen omne ens perfectum esse, sed quoddam ens, nempe relativum, nullam importare formaliter perfectionem. Quare prius divisum voluit ens in quantum, quantitate scilicet perfectionis, et non quantum, seu in perfectum et non perfectum: ens autem perfectum mox in finitum et infinitum divisit. Itaque secundum Scotum prior videtur cæteris esse divisio entis in perfectum et imperfectum, atque adeo in absolutum et relativum.

Tertio Chrysostomus Javellus (1) censet ante divisionem entis in finitum et infinitum ponendas esse alias, quas ipse commemorat, ac nominatim divisionem in unum per se et unum per accidens; quia nempe ens non dividitur, inquit, in finitum et infinitum, nisi quatenus bonum, at in unum per se et per accidens dividitur, in quantum unum est. Atqui prius est ens esse unum, quam bonum. Ergo prior est etiam divisio entis in unum per se et unum per accidens, quam in finitum et infinitum.

Major vero hujus syllogismi probatur; quia finitum et infinitum dividunt ens secundum varios gradus perfectionis, ac proinde dividunt ens ut perfectum. Ergo ut bonum; nam bonum idem est ac perfectum (2).

Ad questionis resolutionem notandum est prioritatem divisionis unius præ alia spectari posse vel in universalitate, «sic enim una divisio potest dici prior alia, quia est universalior, et altera aliquo modo sub illa continetur», quemadmodum etiam in linea prædicamentali notiones universaliores priores minus universalibus dicuntur; «vel in majori diversitate ac distantia inter membra dividenda, sic enim illa divisio potest dici prior, in qua membra dividenda primario magisque inter se distant: vel denique... in habitudine membrorum dividendum ad ipsum divisum, sic enim illa divisio dicenda videtur prior, in qua membra dividenda magis per se ac formaliter contrahunt divisum secundum propriam rationem formalem ejus» (3).

(1) Tract. 1 de *Transcend.*, cap. 1.

(2) Vide plura apud Suarez, loc. cit., n. 3.

(3) Suarez, loc. cit., n. 6.

198. PROPOSITIO 1.^a Spectata universalitate non videtur esse divisio entis in infinitum et finitum cæteraque membra æquipollentia prior aliis divisionibus nuper commemoratis.

Probatur. Spectata universalitate, illa dicitur prior divisio, quæ cæteris latior est. Atqui divisio in ens infinitum et finitum non est latior cæteris illis divisionibus. Nam omnes æque ambiunt in suis membris totam realis entis latitudinem. Non enim verum putamus, quod Scotus asseruit de entibus realibus, quæ nullam prorsus formaliter importent perfectionem. Sed omne ens reale, etiam relatio, suam habeat necessario perfectionem, qua in gradu suæ essentialitatis constituatur, quemadmodum nominatim de relatione patebit ex dicendis inferius; adeoque perfectum, essentialiter ac metaphysice sumptum, tam late patet ac ens reale, quemadmodum notatum reliquimus, cum ageretur de bonitate (1). Ergo nullum ens reale potest excogitari, quod non sit vel finitum vel infinitum, sicut nullum est, quod non sit vel unum vel multa, absolutum vel respectivum.

Et idem dicendum est etiam de divisione entis in substantiam et accidens aliisque initio hujus disputationis recensitis, quæ, si sola ratio universalitatis consideretur, æque primæ sunt ac divisio entis in infinitum ac finitum; quia omnes fiunt in membra opposita, sub quorum altero quodvis ens reale necessario continetur. Divisio autem entis in decem prædicamenta non est prima, quia non dividit ens in tota sua extensione et universalitate consideratum, sed solum ens finitum (2).

199. PROPOSITIO 2.^a Spectata distantia vel diversitate inter membra dividenda, divisio entis in finitum et infinitum, a se et ab alio, cæteraque his similia, prima omnium dicenda est.

Probatur. Quia intra latitudinem realis entis nulla alia major excogitari potest diversitate membrorum illorum, quæ

(1) Vide supra, num. 136.

(2) Cfr. Suarez, disp. 4. *Metaph.* sect. 8, n. 7.

Prioritas variis
modis accipi
potest.

Divisio entis in
creatum etc.
et increatum etc.
non
est prima
omnium,
spectata univer-
sali-
tate;

est tamen prima
omnium,
spectata
distantia inter
extrema,

infinite inter se distant. Atqui ens increatum et creatum, vel a se et ab alio, vel necessarium et contingens, vel per essentiam et per participationem, vel infinitum et finitum infinite inter se distant. Ergo...

Et declarari res amplius potest comparando membra hujus divisionis cum aliarum divisionum membris. Nam in divisione in unum et multa, quomolibet intelligatur, utrumque membrum oppositum reperiri potest sub ente finito. Atqui quæ intra latitudinem entis finiti reperiri possunt, quantumvis diversa sint, semper finite distant, nec proinde tantopere inter se distare ac discriminari possunt, quantopere distant ens finitum et infinitum. Simili modo dantur entia finita et absoluta et relativa; quare utrumque membrum divisionis in ens absolutum et relativum sub finiti entis extensione continentur. Immo in uno eodemque ente infinito, Deo, prout nos Fides docet, coincidit divisio illa in absolutum et relativum, nam natura divina ens absolutissimum est. Personæ vero relationem important relationibusque invicem distinguuntur. Atque idem dicendum est de divisione in substantiam et accidens aliisque, ut facile consideranti patebit (1).

Dices, divisionem hanc in ens increatum et creatum etc. posse esse subdivisionem multarum aliarum divisionum, ac proinde sub illis contineri. Ergo membra hujus divisionis non videntur tantopere distare, nec est proinde ipsa omnium prima sub hac consideratione.

Probatur anteced. Nam si dividatur ens in substantiam et accidens; poterit deinde substantia iterum distribui in incretam et creatam etc. Item ens sive absolutum sive relativum potest partiri in increatum et creatum; et similiter unum per se et ens intellectuale vivens et spirituale, quæ sunt unum de membris divisionum entis in unum per se et per accidens, intellectuale et non intellectuale, vivens et non vivens, spirituale et corporeum, ulterius subdividi possunt in infinitum et finitum, a se et ab alio, etc.

Resp. neg. conseq. Quoniam divisio est opus artis logicæ cum aliquo fundamento in re, certum est plures dari posse divisiones entis secundum varias consideraciones rationis; et

(1) Cfr. Suarez, *dist. 4 Metaph.*, sect. 8, n. 8-9.

certum pariter est posse ita dividi ens, ut unum ex membris divisionis subdividatur in increatum et creatum, quemadmodum ostendunt exempla. Nihilominus certum etiam videtur, membra illa divisionis entis, quorum alterum iterum in ncreatum et creatum partiatur, non æque distare inter se saltem si formaliter considerentur, ac ens increatum. Et probatur manifeste, nam increatum et creatum profecto infinito distant inter se, sicut infinitum et finitum, quandoquidem finiti ad infiniti nulla est proportio, et si infinitum a finito finite solum discriminaretur, finem ac limitem procul dubio haberet. Jam vero substantia formaliter ac præcisive sumpta, quamvis subdividi possit in incretam et creatam, non tamen distat infinite ab accidente, quia prout talis non dicit formaliter amplius, quam quod dicit creata substantia, secus non posset dividi in creatam et incretam. Atqui accidens certe non infinite distat a creata substantia. Ergo neque etiam a substantia generatim ac præcisive sumpta, quatenus præscindit ab hoc, quod increta sit vel creata. Et idem dici potest de cæteris exemplis divisionum in objectionem adductis. Quod ergo fieri possint divisionis entis tales, quarum alterum membrum deinceps dividatur in increatum et creatum etc., non obstat, quominus hæc divisio prior illis esse possit prioritate consistente in majori distantia et diversitate membrorum.

Accedit quod divisiones hujusmodi, quæ objectæ sunt, desumantur secundum consideraciones et rationes entis, quæ posteriores videntur rationibus, unde nostra divisio desumitur, ut magis patebit in sequenti propositione.

200. PROPOSITIO 3.^a Si divisiones illæ comparentur formaliter ad divisum, etiam sic divisio entis in infinitum et finitum prior est, respectu entis ut sic, quam divisio ejusdem in unum et multa, pluresque aliæ divisiones superius enumeratæ.

«Hanc assertionem (quod attinet saltem primam partem) probat sufficienter fundamentum adductum in favorem Scoti, quia modi significati per finitum et infinitum, sunt per se ac formaliter determinantes rationem entis seu essentiæ ut sic; omnis enim essentia realis, hoc ipso quod realitatem essentialiter includit, intrinsece et essentialiter postulat et

Itemque spectata
ipsa
notione entis,
quæ dividitur.

perfectionem aliquam essentialem et modum seu gradum talis perfectionis. Unde etiam Cajetanus (1), inquirens cur prius egerit D. Thomas de perfectione et infinitate Dei, quam de unitate, respondet, quia illa duo continentur intra latitudinem prædicamentorum quidditativorum, unitas vero ad passionem entis spectat. Sicut in Deo prius secundum rationem est, quod sit perfectus et infinitus in essentia, quam quod sit unus, quia illa duo nostro modo intelligendi significant formalissimam talis essentialis constitutionem; ita in ente creato talis ac tanta unuscujusque perfectio essentialis prior est, quam unitas ejus. Ergo in communi respectu entis formalior ac prior est divisio ejus per modos essentialis primo et summe diversos, quales significantur illis vocibus *finitum* et *infinitum* (aliasque similes), quam divisio per modos unitatis» (2).

Et simile quiddam videtur dicendum esse de pluribus aliis divisionibus entis, quales sunt v. g. divisio in substantiam et accidens, immateriale et materiale, intellectivum et non intellectivum, simplex et compositum, immutabile et mutabile. Prius enim videtur quodammodo secundum rationem esse ens infinitum vel finitum, per essentialiam vel per participationem, actum purum vel potentialem, necessarium vel contingens, a se vel ab alio, quam in substantiam vel accidens, immateriale vel materiale etc. Nam prima illa membra non determinant nisi gradum essendi et essentialis, præscindendo a varietatibus aliis ejusdem. Unde fit etiam, quod ex ratione entis a se, actus puri, per essentialiam et in finiti quoad essentialiam, illico probentur de Deo a priori reliquæ omnes perfectiones entis substantialis, immaterialis, intellectivi, simplicissimi, immutabilis (3).

Hæc tamen ratio videtur non valere in divisione prædicta respectu divisionis in absolutum et respectivum, quia cum utrumvis ex membris hujus divisionis possit esse et finitum et infinitum, ac vicissim; non apparet fortasse ratio, cur

(1) Commentar. in 1.^{am} part., quest. 11, in princip.

(2) Suarez, loc. cit., n. 70.

(3) Supponimus enim ex dicendis in naturali Theologia, constitutum naturæ divinæ reponendum esse in ratione actus puri et infiniti infinitate, quam vocant radicalm.

proximior sit ontologicè divisio entis in infinitum et finitum, quam in absolutum et relativum. Nisi forte contendas ideo divisionem illam priorem esse, quia cum divinæ relationes imperviæ sint humanæ rationi, spectato lumine naturali ens absolutum et relativum solum esse possunt membra divisionis entis finiti, atque adeo secundum modulum ingenii humani ens prius dividendum esse in infinitum et finitum ac cætera membra æquipollentia. Qua de re sapientiorum sit judicare.

Jam ratio, qua Soncinas contendit priorem esse divisionem entis in unum et multa, «nullius est momenti; quia ut recte fiat comparatio, non est faciendi inter unum, ut est adæquata passio entis, et modos contrahentes ens»; sic enim concedi potest «unum prius convenire enti, quam finitum et infinitum et alios similes modos; sicut proprietas adæquata generi et convertibilis cum illo prius ratione intelligitur ei convenire, quam differentia inferiores contrahentes; quia talis proprietas illi secundum se et præcise convenit, differentia vero contrahens convenit ratione inferioris. Immo etiamsi modi contrahentes ens inter se oppositi disjunctim sumantur, et tribuantur enti per modum unius proprietatis complexæ, scilicet finitum vel infinitum etc.; adhuc unum, ut est proprietas adæquata et incomplexa, censenda erit ratione prior, vel hoc ipso quod simplicior est, et secundum se magis adæquata et minus pendens ex alterius conceptione. Eo vel maxime, quod, ut supra dixi, hæc prædicata complexa seu disjuncta re vera non sunt proprietates entis in quantum ens, quia essentialiter dividunt ipsum ens. Ut ergo proprie fiat comparatio loqui oportet de uno secundum determinatos modos unius. Et hoc modo non procedit ratio facta» a Soncinate, ut per se patet (1).

Neque etiam testimonium S. Thomæ primo loco adductum quidpiam probat, quia ibi S. Doctor non comparat divisionem entis in unum et multa cum aliis divisionibus, sed tantum exponit modum et ordinem, quo a nobis concipiuntur unum et multa. In altero etiam nihil docet Aquinas, quo sententia Soncinatis fulciatur.

(1) Suarez, loc. cit., n. 2.

Dissolvuntur
rationes
Soncinatis.

et Javelli.

Quod vero attinet rationem Javelli ex eo petitam, quod divisio in infinitum et finitum respiciat ens, non ut ens, sed *ut bonum*, falsum est, «quia habere perfectionem aliquam, sive finitam sive infinitam, non est passio entis realis, sed essentia, nomine enim essentialis perfectionis nihil aliud significatur; quam ipsamet rei essentia, quæ ut non sit ficta, sed realis, aliquid perfectionis formaliter esse debet. Nam si sit essentia infinita simpliciter, seipsa est summa perfectio; si autem sit finita, est aliqualis participatio illius perfectionis» (1). Ratio autem boni, ut sit passio entis, supra perfectionem addit convenientiam, ratione cujus appetibilis est, prout agendo de bonitate explicatum est. Cætera vero, quæ de hac materia docet absque ullo fundamento Chrysostomus Javellus, nec refellere, nec etiam referre vacat (2).

§ II.—UTRUM DIVISIO IN ENS INFINITUM ET FINITUM ETC.
IMMEDIATA SIBI ET ADÆQUATA.

Occasio
tractationis.

201. Quæstio hæc proponitur propter Scotum (3) ejusque varios asseclas (4), qui divisionem istam scripserunt adæquatam non esse, sed subdivisionem entis, quod prius esset dividendum in ens quantum et non quantum secundum perfectionem, videlicet in perfectum et imperfectum, ens vero quantum seu perfectum mox partiendum esse in finitum et infinitum. Ex qua doctrina sequitur divisionem hanc entis in infinitum et finitum adæquatam non esse talemve, quæ inter sua membra ens omne comprehendat, sed adesse entia, quæ nec finita sint nec infinita, nempe illa quæ quanta seu perfecta non sunt, quemadmodum auctores illi loquuntur, ac nominatim entia relativa, quæ nullam putant habere perfectionem (5). Itaque dubitari potest, utrum revera explicata hactenus divisio entis in infinitum et finitum, increatum et creatum, necessarium et contingens, sit adæquata.

(1) Suarez, loc. cit., n. 11.

(2) Vide, si vis, Suarez, loc. cit., n. 3.

(3) *Quodlib.* 5, in solut. ultim. argum.(4) Vide illos apud Suarez, disp. 28, sect. 2, n. 4; et Mastrium, *Metaphys.*, disp. 7, quæst. 2, n. 4.

(5) Vide Suarez et Mastrium, locis citatis.

Rationes
dubitandi.

Et primo quidem divisio entis in infinitum et finitum non videtur adæquata propter entia relativa, quæ ut talia nec finita videntur esse nec infinita, cum perfectionem non habeant prout talia. «Quæ difficultas maxime urgeri solet in relationibus divinis, quia si nullam perfectionem dicunt, jam datur medium inter illa duo membra: si vero dicunt aliquam, etiam necesse est illam non esse finitam, quia est in Deo, neque etiam infinitam, quia alias multiplicari non posset» (1). Addit Mastrius (2) inter entia, quæ nullam important perfectionem, ac proinde formaliter nec finita sunt nec infinita, numeranda esse ipsa entis attributa seu passiones, «et modos intrinsecos, ultimas, differentias, præsertim individuales et hypostaticas, omnes denique ultimas rerum realitates *aliquitates entis* apellatas».

Divisio etiam in ens increatum et creatum, adæquata non est, ut patet primo in iisdem relationibus divinis, quæ nec sunt entia creata, ut constat, nec secundum proprias rationes dici possunt increata, cum sub ea præcise ratione includant essentiam divinam, nec proinde sint Deus. Præterea idem patet in Christo Domino, qui nec potest dici ens increatum, cum fuerit in tempore productus, nec etiam creatus, cum non sit factus ex nihilo, sed Deus. Adde entia illa, quæ non habent esse ex se, ideoque dici nequeunt increata; et nihilominus nec sunt creata, quia non existunt per creationem (3).

Denique neque etiam divisio entis in necessarium et contingens videtur adæquata, ut elucet in actibus liberis divinæ voluntatis, nam hi nec sunt necessarii simpliciter, cum id repugnet libertati, nec possunt dici contingentes, quia secus essent aliquid creatum et accidentale in Deo, quod nefas est dicere (4).

202. PROPOSITIO. Dicendum tamen est prædictam divisionem sufficientem esse et adæquatam enti, ut ens est.

Prob. 1.º Divisio in ens infinitum et finitum, increatum et creatum, et in necessarium et contingens prorsus quoad

Ostenditur
prædictam divi-
sionem(1) Suarez, *ibid.*, n. 1.(2) *Metaphys.*, disp. 7, quæst. 2, n. 31.

(3) Vide Suarez, loc. cit., n. 2.

(4) Suarez, loc. cit., n. 3.

insufficientem et
adequatam
esse.

rem ipsam æquivaleret divisioni in ens a se et ens ab alio, seu independens et dependens secundum causalitatem, itemque illi alteri in actum purum et ens habens aliquam potentialitatem, quemadmodum superius notavimus. Atqui divisiones istæ adæquatæ sunt, nec ulla excogitari potest entitas, quam sit a se vel alio, potentialis vel pure actualis. Ergo.....

Prob. 2.º Singillatim de tribus illis divisionibus in dubium revocatis. Et primo quidem de infinito et finito. Omne ens reale, hoc ipso quod reale est, quantum est quantitate perfectionis essentialis seu formalis, ut patet ex dictis de bonitate; et sicut repugnat esse realem entitatem sine sua qualicumque essentia, ita repugnat esse essentiam, quæ nulla gaudeat essentiali perfectione secundum gradum suum, sive sit entitas substantialis sive modalis vel accidentalis, sive absoluta sive relativa, sive ad naturam pertinens sive individualis. Ergo necesse est quodlibet ens vel entitatem realem aut finitam esse aut infinitam.

De ente increato et creato eadem est ratio, jam enim notavimus increatum idem valere ac infectum vel non causatum quomodolibet, creatum autem idem ac factum vel causatum, sive per veram creationem sive per actionem educivam: unde sub hoc membro continentur etiam omnes formæ, sive substantiales sive accidentales, omnesque entitates ab alio dependentes in esse, sive per se subsistant, sive subjecto alicui inhereant, vel adhæreant. Jam vero quomodo fingi potest realis entitas, quæ in hoc sensu neque sit creata neque increata?

Denique inter ens ex intrinseca essentia suæ determinatione necessarium et non necessarium in existendo, nihil medium esse potest, quandoquidem contradictorie opponuntur.

203. Jam difficultatibus rationibusque dubitandi respondendum est. Et primo quidem quantum relationes attinet, neganda est Scoti assertio, dicendumque relationem omnem realem, sive creatam sive increatam, aliquam sibi perfectionem vindicare; creatam quidem, finitam, increatam vero, infinitam. Et quamvis res hæc prorsus theologica sit, ut aliquo modo declaretur, nota relationes divinas posse considerari, vel prout unum idemque sunt cum essentia, vel

Rationes
dubitandi initio
propositum
dissol vuntur.

prout ab eadem per rationem distinguuntur, et diversas constituunt Personas. Et pro duplici hac consideratione duplex considerari potest in divinis relationibus infinitas, altera simpliciter et in genere entis, quæ convenit illis ratione essentia vel naturæ unius communi, altera secundum quid, seu in tali genere vel quasi specie relationis: eo modo quo etiam in substantia divina prout lumine naturali cognoscitur, solet distingui infinitas essentia ac deinde infinitas peculiaris singulorum attributorum, puta sapientia, justitia, misericordia, etc. Jam prima illa infinitas una est in divinis relationibus, quia sicut ipsa essentia una perfectissime et immultiplicabilis est et communis tribus Personis, ita etiam una est, communis et immultiplicabilis infinitas illa in genere entis; alia autem infinitates multiplicata sunt pro numero relationum, in quo nulla est repugnancia, quia relationes oppositionem dicunt, et realiter inter se distinguuntur, atque adeo multiplicari possunt, quin propterea multiplicetur infinitas essentia, sicut ipsa essentia una necessario est, quamvis relationes multiplicentur. Quod autem dici solet, infinitum non posse multiplex esse, sed unicum necessario et essentialiter, intelligendum est de infinitate simpliciter et in genere entis. Quæ omnia fusius et egregie sane explicata videri possunt apud Eximium Doctorem (1); nos tamen omittenda duximus, quia limites Philosophiæ assignatos transcendunt.

Nec dicas cum Mastro (2) passiones et modos intrinsecos entis, ultimas differentias, aliaque id genus directe et quidditative rationem formalem entis non includere, nec proinde propriam et formalem bonitatem et perfectionem, saltem in recto.

Respondebo enim *negando* assertum, ut patet ex dictis circa transcendentiam et attributa entis. Quidquid enim esse vel excogitari potest, vel est aliquid positivæ entitatis vel non. Si est, quidditative et formaliter ens est, atque adeo vel finitum vel infinitum in perfectione. Si non est aliquid positivæ entitatis, nihil est, nec solliciti esse de illo debemus;

(1) Suarez, disp. 28 *Metaph.*, sect. 2, n. 9-13.

(2) Disp. 7 *Metaph.*, quæst. 2, n. 31.

nos enim agimus solum de ente reali, non autem de nihilo.

Ad secundum dubium, negatur pariter id, quod obijcitur de divinis relationibus; neque argumentum in contrarium urget, primo quia nunquam potest ita præscindi relatio divina, ut non includat essentiam, cum qua prorsus identificatur, et consequenter sit Deus. Deinde quia etiam secundum id, quod addere supra essentiam intelligitur, ex se est increatum quiddam, cui omnino repugnat fieri per propriam creationem aut effectonem; sed vel est omnino improducta, ut paternitas, vel si est producta ut filiatio, illa productio neque est creatio, nec propria factio, sed generatio aut processio longe superioris rationis; neque talis relatio est alio modo producibilis. Et hoc satis est, ut sub quacumque præcissione vel reduplicatione, in quantum talis, revera sit ens increatum (1).

Ad illud, quod de Christo Domino addebatur, respondendum est Christum absolute loquendo esse ens increatum, quia est Deus; «si vero addatur limitatio seu determinatio illa *quatenus homo*, designando naturam vel totum compositum ex natura et persona, sic est ens creatum, nam sub ea reduplicatione non potest Deus appellari, sed homo et creatura, cum ut sic revera sit factus et in tempore procreatus» (2).

Demum ens necessarium et contingens contradictorie quodammodo opponuntur, quia cum alterum necessitatem existendi ex determinatione suæ essentiæ involvat, alterum neget, existentia vero non sit prædicatum, quod soli alicui generi entium conveniat, sed possit esse actus cujuslibet realis entis; sequitur necessario ens omne aut necessarium aut contingens esse debere, ac proinde divisionem entis in hæc duo membra sufficientem et adæquatam esse. Quod vero de divinæ voluntatis actibus liberis opponebatur, nihil est. Nam actus illi, prout exponetur in naturali Theologia, possunt considerari vel entitative ac secundum quod sunt aliquid reale in Deo, vel terminative et secundum quod se

(1) Suarez, loc. cit., n. 13.

(2) Suarez, ib., n. 14, ubi plura.

habent respectu rerum ipsarum, quas libere Deus velle dicitur. Primo modo considerati actus illi sunt ipsamet essentia Dei, atque adeo ens increatum ac necessarium; altero autem modo considerate, nihil reale ponunt in Deo, et solum concipiuntur a nobis instar respectus vel relationis actui divino superadditæ; quæ quia nihil est reale, nec potest dici creatum nec increatum, nec necessarium nec contingens, et idcirco neque etiam cadit sub hujusmodi entis divisionem (1).

ARTICULUS III.

Utrum repugnet infinitum syncategorematicum secundum incrementum perfectionis, vel utrum repugnet creatura ensve finitum omnium possibilium perfectissimum.

204. Quæstio hæc proponi etiam solet sub his aliis terminis, *utrum in effectibus possibilibus sit procedere in infinitum*. Et restringitur ad species usque perfectiores, quia in primis relate ad individua ejusdem speciei videtur convenire apud auctores, quod possint plura et plura dari, quin unquam ad ultimum deveniantur. Et ratio est quia repugnantia, si qua esset in hoc, vel repeteretur ex ipsa individuorum conditione, vel ex ratione successionis indefinitæ, vel demum ex divina omnipotentia. At horum nihil prorsus nisi absurde dici potest; nam individua ex sua conditione non possunt esse restricta ad hunc potius, quam ad illum numerum; successio etiam indefinita per se non habet unde repugnet, cum non sit infinitum actuale; potentia vero divina infinita est, neque exhauriri aut defatigari unquam potest creando. Deinde neque etiam dubium est de classibus, gradibus ac generibus entium subsistentium, quæ non nisi quatuor numerantur, nempe rerum inanimatarum, vegetalium, sensibilium et intellectualium, ad quorum aliquod genus videtur revocandum esse, quidquid creari a Deo potest. At vero circa indefinitam perfectiorum specierum possibilitatem non eadem

Cur quæstio
restringatur ad
species
diversas rerum.

(1) Suarez, loc. cit., n. 16.

Sententia
quorundam:

est sententiarum uniformitas. Nam Henricus (1), Aureolus (2), Ockam (3), Durandus (4), et fortasse etiam Scotus (5), quibus adhæere Pontius (6) cum Vulpe, Smising, Fuentes aliisque Scotistis (7), et Rodericus Arriaga (8), negant admitti posse infinitum syncategorematicum secundum incrementum perfectionis, sed contendunt sistendum esse in aliquo numero vel perfectione specierum, ultra quas nulla perfectior dari possit atque adeo non repugnare creaturam omnium possibilium perfectissimam. Sententia vero communissima e converso affirmat repugnare huiusmodi creaturam, ita ut posita quacumque specie, possit esse alia perfectior in infinitum, quin possit unquam assignari omnium possibilium perfectissima. Ita opinantur S. Thomas (9), S. Bonaventura (10), Ægidius, Argentinas, Richardus et Hervæus apud Conimbricenses (11), Thomistæ communiter, Complutenses (12) et Sylvius (13), et e Scotistis inter alios Mastrius (14), Herrera et Cavellus, qui dicunt Scotum ipsum dubitando dumtaxat locutum fuisse; ac demum Nostrates etiam communiter cum Eximio Doctore (15), Gregorio de Valentia (16), Rubio (17), Conimbricensibus (18), Georgio Rhodes (19),

- (1) *Quodlib.* 8, quæst. 8.
 (2) 1.^a dist. 44, quæst. unic., art. 4.
 (3) 1.^a dist. 44, quæst. unic.
 (4) 1.^a dist. 44, quæst. 2.
 (5) 2.^a dist. 13, quæst. 1; 2.^a *Metaph.*, quæst. 6.
 (6) *Integer Philos. Curs.* tom. 2, *Physic.*, lib. 3, disp. 14, quæst. 2.
 (7) Apud Pontium, loc. cit.
 (8) *Physicor.*, disp. 13, sect. 3.
 (9) 1 p., quæst. 25, art. 6; *de Potent.*, quæst. 1, art. 2, ad 9.um;
de Verit., quæst. 20, art. 4, in med.
 (10) 1.^a dist. 44, quæst. 1.
 (11) *Physicor.*, lib. 3, cap. 8, quæst. 3, art. 2.
 (12) *Physic.*, disp. 18, quæst. 3.
 (13) In 1.um part., quæst. 25, art. 6.
 (14) *Physic.*, disp. 10, quæst. 2, art. 2.
 (15) Disp. 30, *Metaph.*, sect. 17, n. 10, seqq.
 (16) In 1.um part., disp. 1, quæst. 25, punct. 3.
 (17) *Physicor.*, lib. 3, cap. 8, tract. 2, *de infinit.*, quæst. 5.
 (18) *Physicor.*, lib. 3, cap. 8, quæst. 3, art. 2.
 (19) *Philos. perip.*, lib. 2, disp. 3, quæst. 3, sect. 3, paragr. 4.

Hurtado (1), Quiros (2), Soario Lusitano (3), De Benedictis (4), Semery (5), Sylvestro Mauri (6), Antonio Mayr (7), Ludovico Lossada (8), Francisco Oviedo (9), Tellez (10), Amico (11) aliisque. Quorum nobis quoque magis arridet sententia.

205. PROPOSITIO. Non repugnat infinitum syncategorematicum in perfectione, seu nulla est creata species rerum adeo perfecta, ut non possit dari alia perfectior.

eligitur,

Prob. Quidquid fit vel fieri potest, non nisi ad imitationem ac similitudinem divinæ essentiae fit, vel fieri potest. Atqui essentia divina imitabilis in infinitum est, nec exprimi unquam perfecte potest quacumque rerum specie assignabili, ita ut impossibile sit ad supremum gradum perfectæ imitationis perveniri. Ergo quæcumque species rerum assignetur, semper sunt aliæ sine ullo fine perfectiores possibiles.

et probatur.

Major certa est, quia, ut alibi dicitur, essentia divina est fons et exemplar omnis perfectionis et entitatis possibilis. Minor etiam manifesta videtur, quia nihil finitum potest esse imitatio perfecta infiniti, sed quidquid finitæ perfectionis assignetur, infinite distat ab infinita perfectione; nisi velis finitum per jugem additionem et incrementum fieri infinitum, quo nihil absurdius excogitari potest. Vel si mavis, brevius sic institues eandem probationem. Data quavis creatura, quantumvis perfectissima, adhuc infinite distat a Deo in perfectione. Ergo Deus adhuc perfectius imitabilis erit sine fine. Ad rem S. Thomas. *In infinitum quantalibet additione finitiorum facta, adæquari non potest, quin in infinitum excedat quantalibet finita, si etiam numero infinito existant.*

- (1) *Physic.*, disp. 13, sect. 1.
 (2) *Curs. Philos.*, disp. 64, sect. 5.
 (3) *Physic.*, tract. 4, disp. 2, sect. 2, n. 318.
 (4) *Philos. perip.*, t. 2, lib. 3, quæst. 5, cap. 5.
 (5) *Trienn. philos.*, vol. 2, disp. 8, quæst. 2.
 (6) *Quæst. philos.*, tom. 2, quæst. 34, Quinto. *Hinc patet...*
 (7) *Philos. perip.*, pars ultim., disp. 1, quæst. 2, art. 4.
 (8) *Curs. philos.*, tom. 2, tract. 3, disp. 3, cap. 1, n. 6, seqq.
 (9) *Physic.*, controv. 14, punct. 7.
 (10) Disp. 31, sect. 2, n. 16.
 (11) *Physic.*, disp. 13, sect. 3.

Nihil aliud præter Deum constat esse secundum essentiam infinitum, cum omnia alia secundum essentiam rationem sub determinatis generibus et speciebus concludantur. Quomocumque igitur et quantumcumque divini effectus comprehendantur, semper in divina essentia est, ut eos excedat, et ita etiam plurimum ratio esse possit (1).

Et hoc demum pacto explicatur optime adæquatum divinæ omnipotentiae objectum, quæ terminatur ad omne id, quod intrinsece non repugnat. Nam virtus Dei, quantumvis infinita, nequit producere effectum simpliciter infinitum, quia hic repugnat, ut superius probatum est; in effectibus autem simpliciter finitis nullum habet limitem, sive in numero individuorum, sive etiam specierum magis magisque perfectarum, quæ semper sunt possibles. Et ita verissime fit, ut omnipotentia divina nunquam exhauriatur, quia quidquid faciat, semper adhuc meliora facere potest.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

206. **Objc. 1.º** Deus potest producere creaturam perfectissimam, quam potest. Hæc enim propositio cum identica sit, negari nequit. Producat ergo illam, et habebit creaturam omnium perfectissimam. Ita Arriaga.

Resp. 1.º Simili modo probare posses Deum posse creare chimæram, si videlicet arguas sic: Potest Deus producere maximam chimæram, quam potest. Producat ergo, et erit chimæra in rerum existentium numero.

Resp. 2.º *Neg.* suppositum antecedentis, quod nempe possibile sit creatura omnium perfectissima, quam possit Deus facere, quia ut jam probatum est, potest Deus semper facere perfectiora et perfectiora quin possit perveniri ad perfectissimum.

Objc. 2.º Sicut in creaturis productis necessario deveniendum est ad aliquam immediate a Deo creatam, ita etiam in progressu possibilem non potest non deveniri ad aliquod Deo proximum in perfectione, ac proinde possibilem omnium perfectissimum. Ergo non repugnat creatura omnium possibilem perfectissima.

(1) S. Thom., lib. 2. *Contr. Gent.*, c. p. 26, *Adhue*.

Resp. neg. parit, antecedentis. Quia cum omne efficiens creatum semper supponat causam aliquam, ne admittatur mutua causalitas inter causas efficientes, necesse est tandem admittere causam aliquam, quæ a solo Deo immediate creata sit, quemadmodum fuse declarabitur in Theologia naturali, cum existentia Dei probanda erit. Verum non valet eadem ratio respectu perfectionis specierum possibilem, quia non solum nulla est necessitas, ut aliqua proxime vel immediate accedat ad infinitum ens, verum e converso est in hoc repugnantia.

Instabis. Atqui nulla est repugnantia in creatura omnium perfectissima. Nam in creatura omnium possibilem perfectissima non est nisi cumulus perfectionum, quæ omnes supponuntur, et revera sunt, possibles, quippe quæ omnes sunt imitationes infinitæ perfectionis divine.

Resp. neg. assert ejusque probationem. Nam *creatura omnium possibilem perfectissima*, est erminus exponibilis, qui duo importat, primo, quod habeat suæ speciei perfectionem, secundo, quod non sit possibilem alia creata, a qua excedatur in perfectione. Primum horum non repugnat, nec de hoc est quæstio, sed alterum repugnare jam ostendimus. Et ratio est quia perfectio, quantumcumque supponatur in tal ente, quod omnium perfectissimum fingitur, vel est infinita vel finita. Infinita certe non est. Ergo finita, ideoque non nisi in gradu finito imitatur infinitam perfectionem. Atqui infinita perfectio, donec æquetur in perfectione a suis exemplis, quod absurdum prorsus est, semper est perfectius et perfectius imitabilis. Ergo repugnat perfectio creata, quæ omnium finitorum possibilem maxima sit. Quare creatura omnium possibilem perfectissima non repugnat, quia cumulus perfectionum possibilem est, ut objectio supponit, sed quia excludit alterius perfectioris possibilitatem, cum ipsa finita sit et adhuc infinite distet a perfecta imitatione infiniti entis.

Objc. 3.º Collectio possibilem omnium creaturarum summe accedit ad Deum. Atqui non summe accedit ad Deum ratione specierum imperfectiorum. Ergo ratione unius perfectissimæ, ac proinde agnoscenda est aliqua perfectissima, quam alia nulla possibilem finita, sed sola infinita Dei essentia possit excedere. Accedit, quod Deus totam collectionem

possibilibus omnium specierum finitarum distinctissime ac singillatim cognoscit. Ergo intuetur singularum perfectionem, quæ certe non est æqualis, sed diversa, aliaque alia major; ac proinde intuetur necessario aliquam, quæ cæteris omnibus excellat.

Resp. 1.º *negari* posse suppositum, quod scilicet sit possibilis collectio possibilium omnium, ut multi sentiunt et sentire debent illi, qui negant possibilitatem infiniti categorematici, de quo nobis in Philosophia naturali, Deo favente, disputandum erit. Simili modo etiam repugnat collectio continens omnes posibles numeros; quia quæcumque collectio vel species numerorum assignetur, potest illi semper alius numerus superaddi. Possibilia itaque omnia non possunt accipi per modum unius actualis collectionis infinitæ, utpote quæ chimærica foret; sed «solum licet accipere singulas creaturas vel singulas earum collectiones finitas, quas inter nulla est designabilis, qua major et melior alia non sit possibilis» (1).

Verum transmissa nunc hac controversia de infinito categorematico et permissa infinitæ collectionis possibilitate, dicendum est collectionem illam summe accedere ad Deum «per negationem alterius rei magis accedentis, non vero per affirmationem alicujus rei determinatæ, de qua verificatur summus et ultimus accessus» (2), quia non est possibile assignare ullam, quæ summe accedat, quemadmodum probatum est.

Ad alterum eadem esto responsio, quia quod repugnat, nequit a Deo videri. Licet ergo Deus omnia possibilia intueatur distinctissime; quoniam nullam est, quod tam proxime ad suam infinitam perfectionem accedat, ut nullum aliud possit magis accedere, Deus non potest illud intueri.

Objic. 4.º «Non omnis creatura exceditur ab alia, nam ultra omnes non superest alia. Ergo aliqua non exceditur ab alia (3), nam *non omnis* et *quidam non* sunt categorematica æquivalentia, ut vidimus in Logica (4).

(1) Lossada, loc. cit., n. 11.

(2) Lossada ibid., n. 12.

(3) Apud Lossada, loc. cit., n. 8.

(4) Vide *Logica Minor*, n. 131.

Vel si vis aliter eandem difficultatem propositam cognoscere; «Hæc propositio falsa est. *Omni creatura possibili est alia perfectior*. Ergo vera est ejus contradictoria; *Aliqua creatura possibili non est possibilis alia perfectior*. Sed hæc creatura necessario est perfectissima. Ergo possibilis est creatura perfectissima» (1).

Resp. in primis *retorquendo* argumentum in numero finito, qui sit omnium maximus, de quo etiam simili modo, ac de creatura perfectissima, verificari deberet quod non omnis numerus exceditur ab alio, nam ultra omnes non superest alius, ac proinde aliquis numerus non exceditur ab alio, seu est maximus omnium. Item circa eundem numerum posset sic argui: Propositio asserens *omni numero possibili esse alium majorem*, est falsa. Ergo vera est ejus contradictoria, quæ enuntiet *aliquo numero possibili non esse possibilem alium finitum majorem*, et consequenter possibilem esse numerum finitum maximum omnium; quod profecto non admittunt adversarii. Solutio vero hujus difficultatis in eo stat, quod repugnat collectio numerus omnes posibles continens, quia, quocumque numero assignato, potest illi aliquid amplius addi, atque adeo præter quemcumque numerum assignabilem, possibilis est alius numerus. Idcirco propositio hæc: *Præter omnes numeros possibilis est alius numerus*, quæ prima fonte mira possit apparere, verissima tamen est; quia syncategorema *omnes* non potest accipi nisi distributive, cum repugnet una collectio omnium possibilium numerorum. Sumpto autem distributive illo syncategoremate; sensus propositionis est iste: *Quolibet assignato numero, alter possibilis est*. Secundum quam doctrinam

Resp. 2.º in forma, *negando* antecedens. Etenim *non omnis creatura* in primo argumento, et *omnis creatura* in altero sumitur distributive, non autem collective, ita ut sensus primæ illius propositionis sit iste: *Non quælibet creatura exceditur ab alia*, quæ falsa est ex dictis, nec probatur per adjectam rationem. Sensus autem alterius propositionis est, *quælibet creatura possibili esse possibilem aliam perfectiorem*, quam veram esse ostendimus.

(1) Apud Ant. Mayr., loc. cit., 1221.

Quod si velis terminos illos *non omnis creatura*, et *omni creatura possibili* sumere collective, argumentum nihil valet; quia *non omnis* et *quidam non* solummodo sunt æquivalentia syncategoremata, quando *non omnis* sumitur distributive: quamobrem istæ duæ propositiones: *Omni creatura possibili est possibilis alia perfectior* in sensu colectivo sumpta, quemadmodum sumitur in objectione, et: *Aliqua creatura possibili non est alia perfectior*, contradictoriæ non sunt; atque adeo ex falsitate primæ non est jus concludendi alterius veritatem, sicut fit in veri nominis contradictoriis.

Objc. 5.º Possibilis est creatura omnium imperfectissima. Ergo etiam perfectissima, nam par videtur utrimque ratio.

Resp. 1.º retorqueo argumentum sic in numero: Possibilis est numerus omnium minimus, quia infra binarium non est alius numerus. Ergo etiam maximus.

Resp. 2.º neg. antec. Quia divina essentia videtur sine fine participabilis utrimque sive secundum majorem sive secundum minorem perfectionem. Quemadmodum enim quantitas in sententia valde probabili multorum sine fine divisibilis est in minores ac minores partes, sicut exponetur in Philosophia naturali, ita videntur possibles esse species minoris ac minoris perfectionis, quin ad minimam omnium possibilitium deveniri possit. Nec vero inde inferas quamlibet speciem creaturæ fore infinitæ perfectionis, utpote quæ alias minoris perfectionis sine fine habeat infra se. Nam ad hujusmodi excessum non opus est infinitate propria et formali, sed sufficit virtualis in eo consistens, quod res sit in superiori ordine constituta, ut nuper declaratum fuit. Sic citra formalem infinitatem visio beatifica superat infinitas materiales, et angelus infinitas formicas. Et simili pacto dicitur inter speciem v. g. lapidis et hominis esse infinitas species possibles animalium, ex quo tamen concludi nequit infinitas formalis speciei humanæ, sed tantum virtualis.

Objc. 6.º Opus Incarnationis dicitur maximum possibilitium omnium, itemque dignitas Matris Dei, ac demum gratia dicitur suprema in genere qualitatis, et visio beatifica in genere cognitionis. Ergo dantur quædam rerum species adeo perfectæ, ut nihil perfectius dari queat.

Resp. neg. conseq. Nam opus Incarnationis, cujus terminus est compositum Christus, cum includat Deum ipsum hypostaticè unitum cum humanitate, recte dicitur summum omnium ratione præcise Dei; at ratione ipsius modi unionis hujusmodi posset esse perfectius. Ipsa etiam humanitas Christi Domini perfectissima omnium creaturarum dici nequit, quandoquidem secundum illam *modico quam angeli minoratus est Christus* (1). Et idem dicitur de dignitate Matris Dei, quæ essentialiter respicit divinitatem Verbi divini, quod in Deiparæ Sanctissimæ castissimis visceribus carnem assumpsit. Gratia vero et visio beatifica possunt esse meliores ac perfectiores in infinitum, saltem secundum gradualementem intensionem: quod sufficit ac veritatem nostræ propositionis (2).

Verum satis jam, nisi fallor, de prima entis divisione dictum est. Ad alias nunc properandum, et primo quidem ad actum et potentiam.

CAPUT II.

DE ACTU ET POTENTIA.

Potentia, quemadmodum notat Suarez (3) cum auctore *Summæ totius Logicæ Aristotelis* (4), sumi potest vel transcendenter vel prædicamentaliter. Prædicamentaliter sumitur, quatenus spectat ad speciale prædicatum, qualitatem nimirum, cujus una ex speciebus est potentia; transcendenter autem sumitur, quatenus considerari ac reperiri potest in omni ente, atque adeo in omni prædicamento. Et hoc modo potentia et actus, ut dici solet dividunt *omne ens et in eo*

(1) *Hebr.*, cap. 2, v. 9.

(2) Plura dabunt Auctores laudati.

(3) *Disp. Metaph.*, 43 in prolog.

(4) *Tract.* 4, cap. 3.